

LIITE 1

SAIRAALASSA TAPAHTUVAN VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTASUUNNITELMA

Toimintayksikön nimi:

Toimintakausi:

Sisällys

| | |
|---|----|
| JOHDANTO | 3 |
| 1 Toiminta- ja oppimisympäristön kuvaus | 3 |
| 1.1 Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet | 4 |
| 1.2 Sosiaalisen ja psyykkisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet..... | 4 |
| 2 PEDAGOGISEN TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT | 5 |
| 2.1 Leikki ja vuorovaikutus, lapsen valmistaminen..... | 5 |
| 2.2 Lapsen osallisuus..... | 5 |
| 2.3 Dokumentointi | 6 |
| 3 OPPIMINEN SAIRAALASSA..... | 7 |
| 4 YHTEISTYÖ | 9 |
| 4.1 Moniammatillinen yhteistyö..... | 9 |
| 4.2 Yhteistyö lapsen varhaiskasvatus- ja esiopetusyksikköön..... | 10 |
| 4.3 Yhteistyö huoltajien kanssa | 11 |
| 5 ARVIOINTI..... | 12 |
| Lähteet | 13 |

JOHDANTO

Opetushallituksen Varhaiskasvatuksen perusteiden (2022) mukaan varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kasvun sekä oppimisen polulla. Varhaiskasvatussuunnitelma korostaa jokaisen lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus vahvistaa lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti.

Sairaalassa tapahtuva varhaiskasvatus on yksi varhaiskasvatuksen toimintamuoto lapsille, jotka eivät pysty osallistumaan muuhun varhaiskasvatukseen. Sairaalassa toteutuvaan varhaiskasvatukseen liittyvät myös lasten sairaanhoidon NOBAB-standardit (Leijonaemot 2023), jotka perustuvat YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. Standardeilla pyritään vahvistamaan lapsen osallisuutta ja kiinnittämään huomiota lapsen ja perheen oikeuksien toteutumiseen sairaaloissa. Yhtenä standardina on lapsen normaalikehityksen tukeminen leikin ja opetuksen keinoin. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

Tämä toimintasuunnitelma kuvaa sairaalassa toteutettavaa varhaiskasvatusta ja perustuu Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Suunnitelma rinnastuu kuntien varhaiskasvatuksen yksikkökohtaiseen toimintasuunnitelmaan. Toimintasuunnitelma laaditaan yhteistyössä sairaalan varhaiskasvatuksen toimijoiden kesken. Sitä tulee päivittää ja arvioida aktiivisesti, vähintään kerran vuodessa. Toimintaa kehitetään arvioinnin pohjalta.

Sairaalassa tapahtuvan varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmassa on ensin kirjattu yleisiä valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuvia huomioita. Lukujen lopussa oleviin laatikoihin kirjataan ja kuvataan sekä arvioidaan säännöllisesti, miten varhaiskasvatussuunnitelma käytännössä toteutuu kussakin varhaiskasvatusta sairaalassa järjestävässä yksikössä.

1 Toiminta- ja oppimisympäristön kuvaus

Oppimisympäristö koostuu sosiaalisesta, psyykkisestä ja fyysisestä osa-alueesta (Opetushallitus 2022). Sairaalassa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa painottuu erityisesti sosiaalisen ja psyykkisen oppimisympäristön merkitys. Sosiaaliseen ja psyykkiseen oppimisympäristöön liittyvät lapsen positiivisen minäkäsityksen tukeminen ja onnistumisen kokemusten mahdollistaminen sekä lapsen voinnin ja elämäntilanteen huomioiminen. Sairaalassa sosiaalinen oppimisympäristö muodostuu vuorovaikutuksessa sairaalassa työskentelevien henkilöiden ja huoltajien kanssa. Vertaissuhteet tai kohtaamiset toisten lasten kanssa voivat jäädä satunnaiseksi tai puuttua kokonaan. Lapsen kanssa toimivilla aikuisilla on suuri vastuu luoda vuorovaikutus sellaiseksi, että se mahdollistaa lapsen oppimisen, toimijuuden ja osallisuuden.

Sairaalassa on muusta varhaiskasvatuksesta poikkeava oppimisympäristö. Ympäristö on ensisijaisesti suunniteltu hoitotoimenpiteisiin ja sairauksien hoitoon. Sairaalan päivärytmi on vaihteleva ja pirstoutunut, johtuen hoitotoimenpiteistä ja tutkimuksista, mikä haastaa varhaiskasvatuksen sovittamista lapsen päivään. Välillä varhaiskasvatusta voidaankin toteuttaa vain lyhyissä hetkissä, jolloin varhaiskasvatuksenopettajan tehtävä on luoda turvallisuuden tunne ja merkityksellisyys kohtaamisiin. Usein lapsen toiminta- ja oppimisympäristö saattaa rajoittua sänkyyn tai potilashuoneeseen, jossa saattaa olla myös muita potilaita. Oppimis- ja leikkivälineiden valinnassa on huomioitava lasten erilaiset mahdollisuudet ja tarpeet osallistua ja toimia sairauden, vamman tai hoidon vuoksi. Varhaiskasvatuksen opettajan tuleekin pohtia toiminnan tavoitetta huomioiden lapsen voinnin ja kokonaistilanteen.

1.1 Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *sairaalan osastot/yksiköt, joissa varhaiskasvatusta toteutetaan*
- *tilat: leikki-tila, vapaa liikkuminen osastolla/osastolta pois, potilashuoneet, muut sairaalan tilat*
- *pedagogisen materiaalin ja välineistön päivittämisen, ylläpidon ja puhdistamisen vastuut: lelut, pelit, kirjallisuus, liikunta- ja taidevälineistö, digitaaliset laitteet*
- *ympäristön kehittäminen ja rikastaminen*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

1.2 Sosiaalisen ja psyykkisen toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *menetelmiä ja keinoja lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseen ja vertaissuhteiden mahdollistamiseen.*
- *varhaiskasvatuksen opettajan roolia psyykkisen hyvinvoinnin tukemisessa: sensitiivinen kohtaaminen, tilanteenlukutaito, psyykkisesti turvallisen tilan luominen myös hoitotyön edistämisen näkökulmasta.*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

2 PEDAGOGISEN TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Leikki ja vuorovaikutus, lapsen valmistaminen

Leikillä on tärkeä rooli lapsen oppimisessa ja kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Leikki edustaa lapselle tuttua ja turvallista toimintaa uudessa tai oudossa ympäristössä. Sairaalassa haasteena voi olla leikkiin houkuttavan pedagogisen ympäristön luominen, koska toimintaympäristö on rakennettu hoitotyön näkökulmasta. Leikki on monesti katkonaista lapsesta riippumattomista syistä, esimerkiksi sairaalan rutiinien tai hoitotoimenpiteiden vuoksi. Sairaalassa lapsen pitkäkestoista leikkiä ja leikkimotivaatiota tulee kuitenkin ylläpitää. Leikki tuo lapselle tauon hoitotoimenpiteistä ja rentouttaa, virkistää sekä motivoi lasta oppimaan. Leikki on myös lapsen tapa hahmottaa tapahtumia ja ympäristöä. Leikin avulla voidaan käsitellä uusia ja haastavia asioita, jotka liittyvät lapsen hoitoon ja sairauteen. Varhaiskasvatuksen opettajan onkin tarjottava mahdollisuuksia leikkiin, liikkumiseen ja luovaan ilmaisuun, jotka ovat lapselle ominaisia tapoja toimia. Tämä edellyttää pedagogista ymmärrystä leikistä, sen suunnittelusta ja strukturoinnista.

Varhaiskasvatuksen tulee myös tarjota välineitä sairastumisesta ja sairaalassa olosta syntyneiden kokemusten ja tunteiden käsittelemiseen lapsen ikään- ja kehitystasoon sopivia menetelmiä käyttäen. Varhaiskasvatuksen opettajan onkin käytettävä luovuutta leikin mahdollistamiseksi, osallistuttava leikkiin ja toimittava mallina lapselle ja huoltajalle siitä, miten sairaalassa voi leikkiä. Merkityksellistä on, että lapsi tulee kohdatuksi, kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään eikä sairauden kautta. Lapsi on aktiivinen toimija.

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *miten leikki mahdollistetaan*
- *miten lapsen leikkitaitoja ja -aloitteita tuetaan (kuvatuki, monipuoliset leikkivälineet, potilashuoneen tai muun tilan muokkaaminen)*
- *miten lapsen kokemuksia ja sairautta käsitellään leikin kautta*

Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

2.2 Lapsen osallisuus

Sairaalajaksolla lapsella on usein rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa häntä koskeviin asioihin, joten lapsen osallisuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Varhaiskasvatuksen opettajan on mahdollistettava ja vahvistettava lapsen kuulluksi tuleminen ja toimijuutta. Opettajan tehtävä on motivoida lasta toimintaan ja tarjota kiinnostavia vaihtoehtoja tekemiselle. Tässä olennaista on sensitiivinen havainnointi, kohtaaminen ja se, miten asiat kerrotaan lapselle. Pedagogista muokataan lapsen motivaation ja voinnin mukaan.

Lapsen vointi saattaa vaikuttaa hänen valmiuksiinsa keskittyä, aloittaa työskentely tai viedä se loppuun. Sairaalassa lapsen toiminta voi olla lyhytjänteistä, ja hänen voi olla vaikea luottaa omiin taitoihinsa ja taidot voivat jopa taantua. On siis pohdittava, miten voidaan vahvistaa ja ylläpitää lapsen omatoimisuutta sen

sijaan että tehdään asioita hänen puolestaan. Varhaiskasvatussuunnitelma (Opetushallitus 2022) ohjaakin lapsen sinnikkyuden tukemiseen. Tätä tukee varhaiskasvatuksen opettajan positiivinen asenne ja vuorovaikutus lapsen kanssa. Opettajan on ilmaistava luottavansa lapsen kykyyn tehdä ja toimia. Lapsen positiivista käsitystä taidoistaan ja pystyvyydestään tulee tukea monipuolisin menetelmin. Opettajan on tarjottava onnistumisen kokemuksia lapsen vahvuuksia hyödyntäen.

Lapsen itsemääräämisoikeutta ei voida hoitotoimenpiteissä aina kunnioittaa tai osallisuutta tukea, koska sairaalassa on tehtävä paljon toimenpiteitä ja tutkimuksia. Sairastuminen voi vaikuttaa lapsen kehonkuvaan ja oman kehon arvostamiseen. Kehotunnekasvatuksen avulla lapsen itsetuntoa ja oman kehon arvostusta voidaan vahvistaa sekä opettaa kehoon liittyviä turvataitoja. Lisäksi tulee luoda turvallinen tila sairaudesta puhumiselle lapsen ikätaso huomioiden.

Varhaiskasvatuksen opettajan tulee havainnoida aktiivisesti lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tämän reagoitua omaan sairauteen, vammaan tai hoitotoimenpiteisiin. Inklusion periaatteen mukaisesti varhaiskasvatuksen opettajan tulee huomioida se, ettei lapsella välttämättä ole kykyä kommunikoida puheella kehitysviiveen tai -häiriön vuoksi. Sairaalaan tulee myös lapsia eri kulttuureista ja katsomuksista. Tämä edellyttää varhaiskasvatuksen opettajalta tietoa lapsen kehityksestä sekä kykyä ottaa huomioon eri kieli- ja kulttuuritaustat. Kielen merkitys lapsen oppimisessa, kehityksessä ja vuorovaikutuksessa on merkittävä. Yhteisen kielen tai kommunikointitavan puuttuminen voi haastaa lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemistä. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee mahdollistaa vuorovaikutus lapsen kanssa ilman yhteistä kieltä esimerkiksi vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä hyödyntäen.

Kuvaa esimerkiksi näitä asioita:

- *menetelmät turvataitojen, kehotunnekasvatuksen ja lapsen osallisuuden vahvistamiseen*
- *lapsen kommunikointia ja vuorovaikutusta tukevat menetelmät*
- *mihin asioihin lapsi voi vaikuttaa*

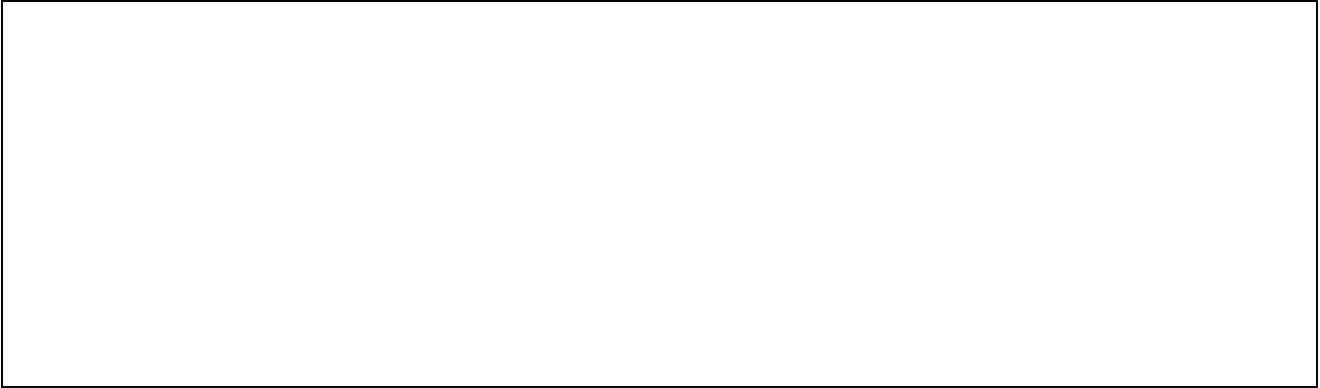
Kirjaa tähän myös arviointi ja siihen pohjautuva kehittäminen:

2.3 Dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksessa tärkeässä roolissa toiminnan suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen näkökulmasta. Sairaalassa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa dokumentoinnilla ei ole selkeitä rakenteita, koska lapset ovat siellä hyvin eri mittaisia ajanjaksoja. Pedagogisen dokumentoinnin merkitys korostuu, kun lapsi viettää sairaalassa pidempiä jaksoja tai palaa sinne toistuvasti. Tällöin pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, ajattelusta ja oppimisesta sairaalaympäristössä. Dokumentointi toimii myös pedagogisena työkaluna, jonka avulla varhaiskasvatuksen opettaja voi reflektoida tekemäänsä työtä sekä kehittää ja suunnitella tulevaa toimintaa.

Dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten ja henkilöstön havaintojen avulla voidaan yhdessä lapsen kanssa tarkastella ja muistella hänen tekemisiään ja oppimistaan. Esimerkiksi valokuvien avulla lapsi voi käydä läpi sairastumistaan tai sairastamisen eri vaiheita ja mahdollisia kehon muutoksia. Kuvien avulla lapsi pystyy kertomaan myös esim. varhaiskasvatusryhmässä kokemuksistaan sairaalassa. Pedagoginen dokumentointi toimii myös tiedonsiirron välineenä lapsenvarhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön. Varhaiskasvatuksen opettajan on tärkeää huomioida tekijänoikeudet ja tietosuoja-asiat.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän pedagogisen dokumentoinnin toimintatavat ja niiden kehittäminen:

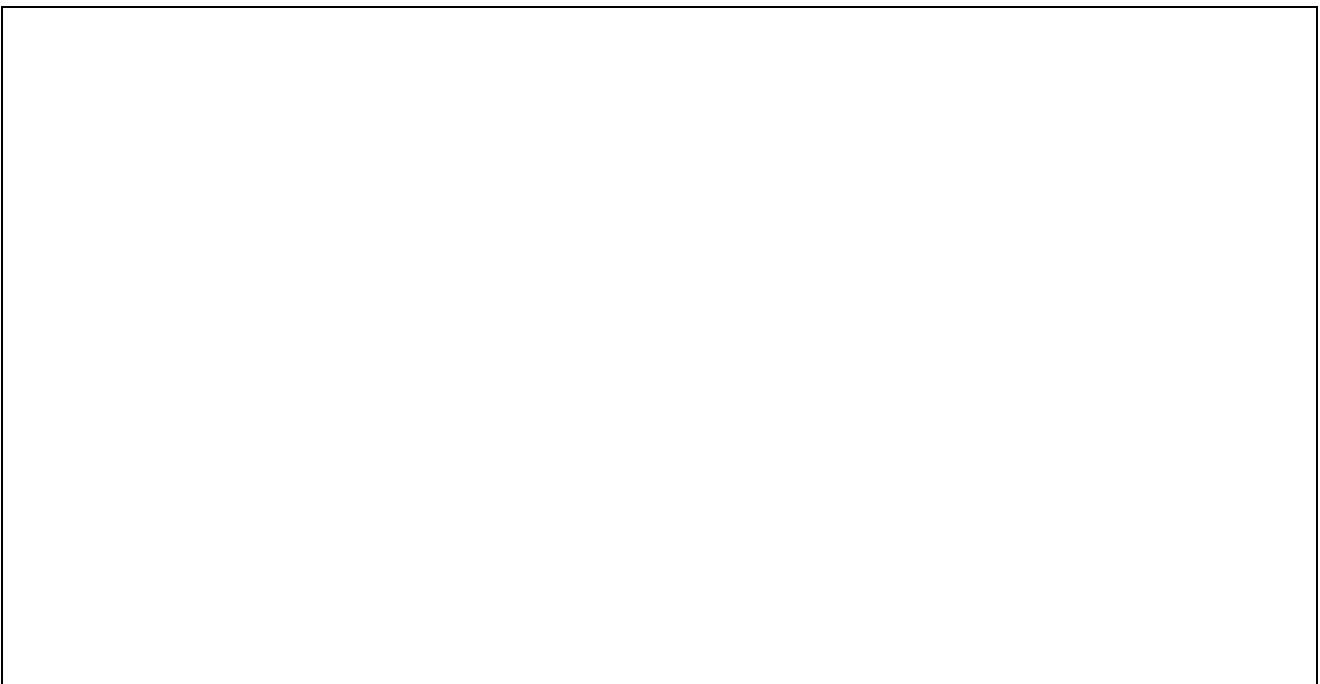


3 OPPIMINEN SAIRAALASSA

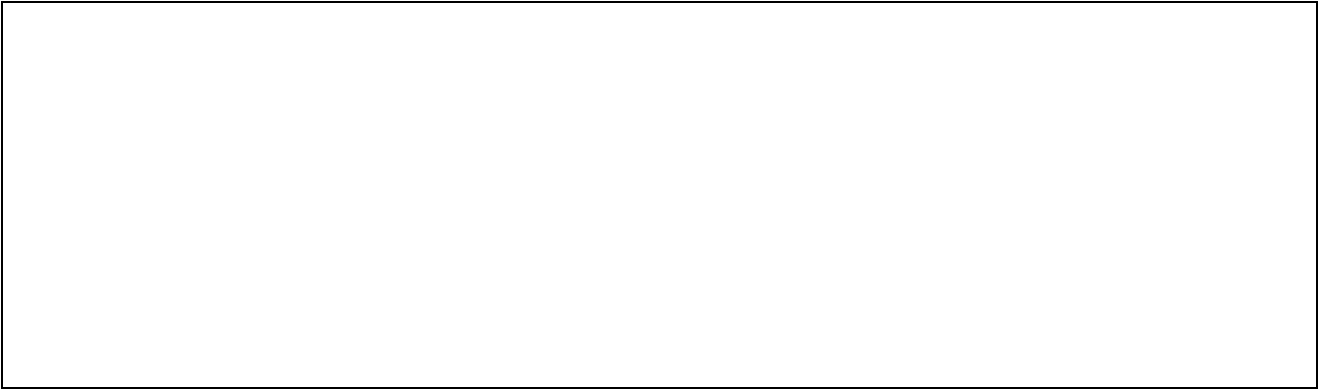
Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan laaja-alainen oppiminen sekä oppimisen osa-alueet ohjaavat henkilöstöä pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista myös sairaalassa toteutettavassa varhaiskasvatuksessa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti laaja-alaisen oppimisen osa-alueiden toteutuminen:

Ajattelu ja oppiminen



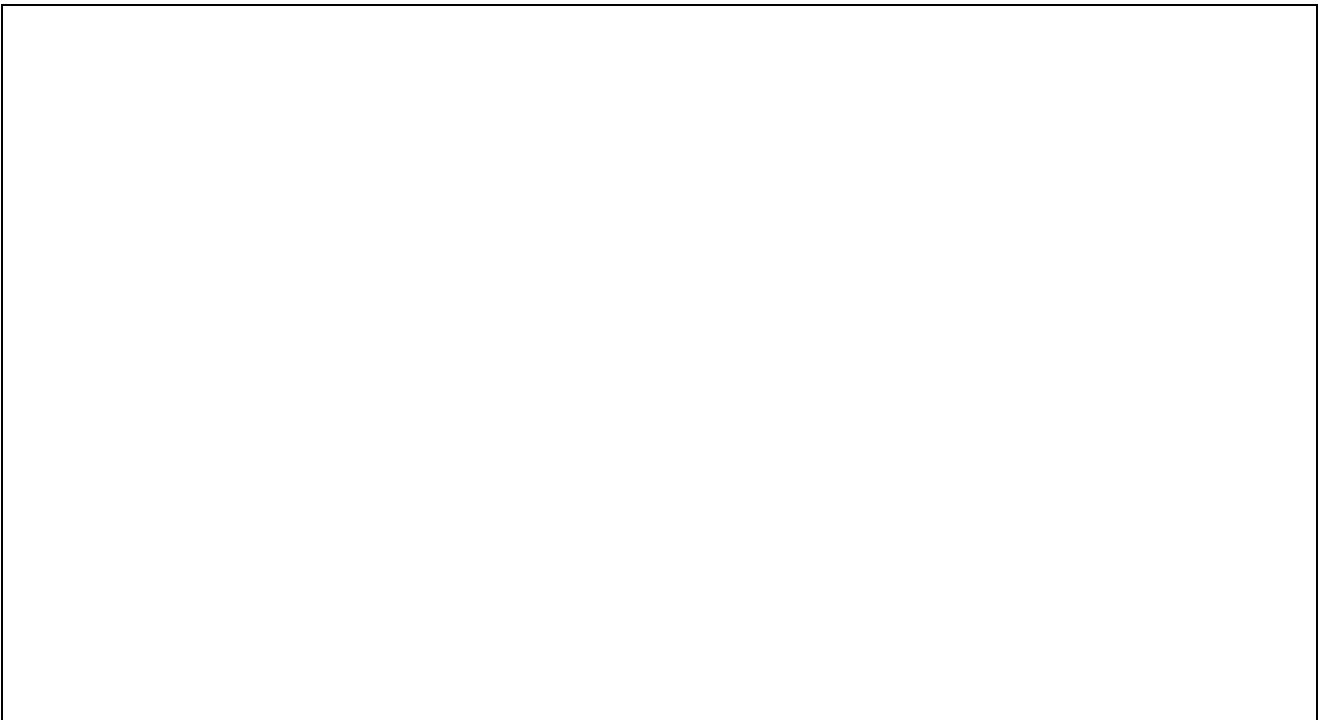
Kulttuurinen osaaminen ja ilmaisu



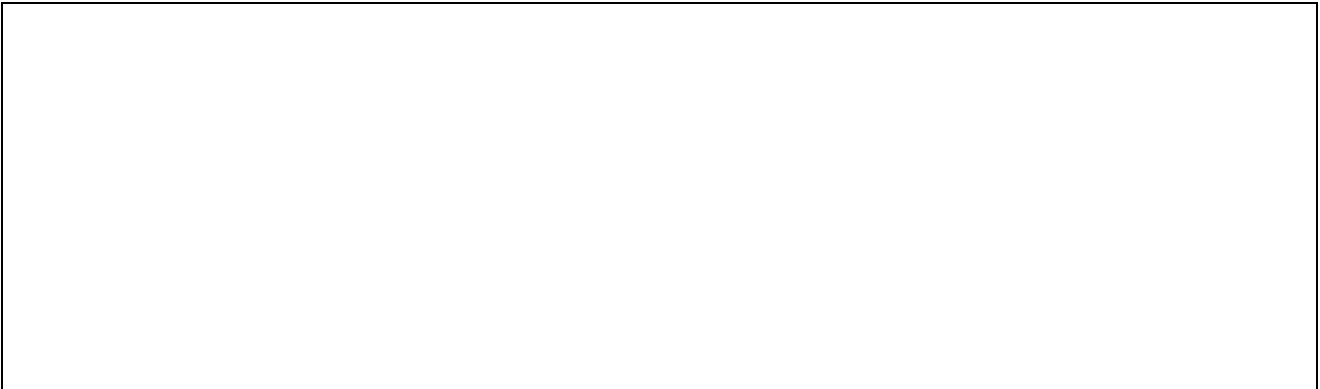
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot



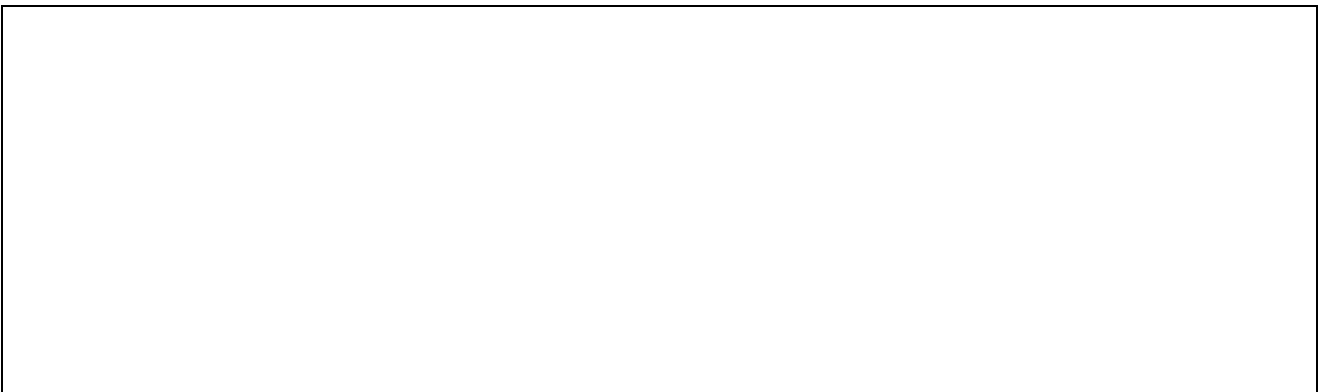
Monilukutaito



Digitaalinen osaaminen



Osallistuminen ja vaikuttaminen



4 YHTEISTYÖ

4.1 Moniammatillinen yhteistyö

Sairaalassa varhaiskasvatuksen opettajan yhtenä työtehtävänä on tehdä yhteistyötä lapsen hoitoon, kuntoutukseen ja kasvatukseen osallistuvien monien eri alojen toimijoiden kanssa. Moniammatillisessa yhteistyössä lapsen etu on ensisijaista. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapidon säännöksiä.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti yhteistyötä:

Muiden kasvatuksen toimijoiden/työntekijöiden kanssa:



Lääkärien ja hoitohenkilökunnan kanssa:

Sairaalan erityistyöntekijöiden ja sairaalakoulun tai lapsen koulun kanssa:

Sairaalan ulkopuolisten tahojen, kuten järjestöjen, yhdistysten ja kulttuuritoimijoiden kanssa:

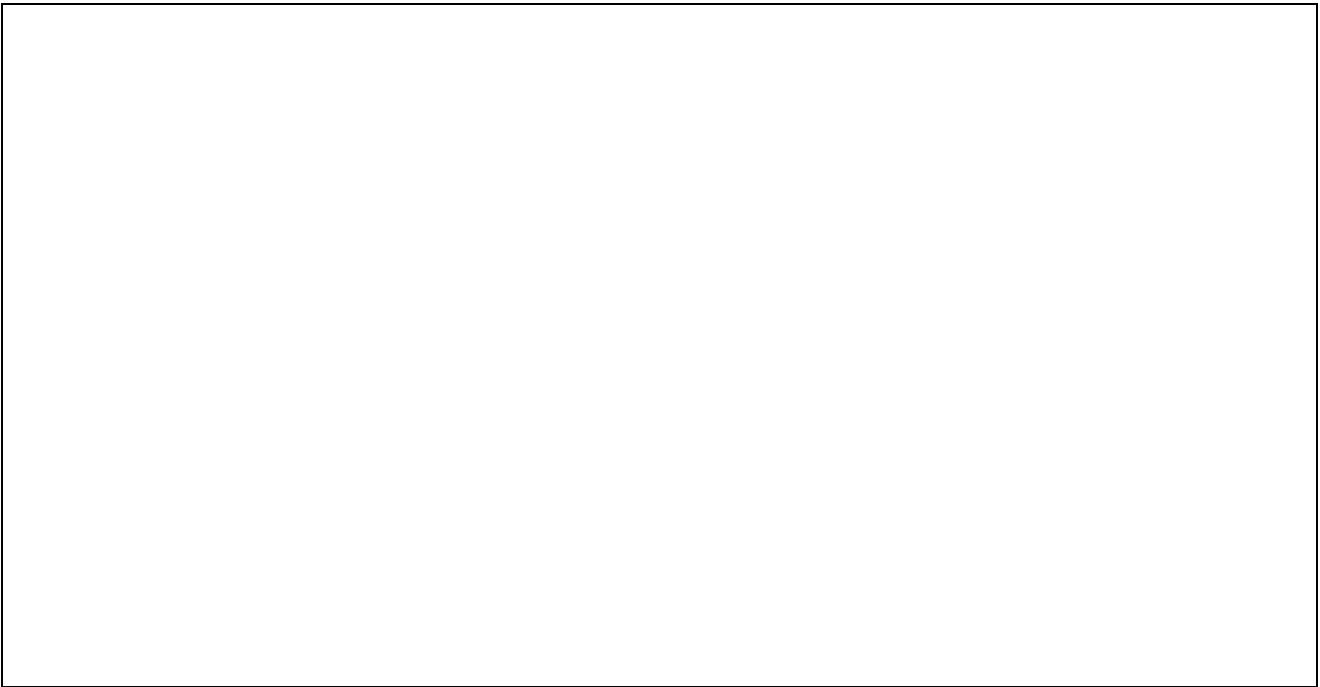
4.2 Yhteistyö lapsen varhaiskasvatus- ja esiopetusyksikköön

Sairaalassa oleva tai sinne hoitoon saapuva lapsi saattaa olla jo varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen piirissä. Varhaiskasvatuksen opettaja selvittää huoltajan luvalla lapsen varhaiskasvatusyksikön tai esiopetuspaikan vastuuhenkilön ja sopii tämän kanssa yhteistyökäytännöistä. Samalla sairaalassa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja saa tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista, kehityksestä ja oppimisesta sekä niistä tavoitteista, joita varhaiskasvatukselle on jo huoltajien kanssa luotu. Lapsen hoitojakson aikana tai sairaalajakson päättyessä sairaalassa työskentelevä varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii tarvittaessa

varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevan tiedon välittämisestä huoltajan luvalla varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan huoltajien kanssa tulisi keskustella myös lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumisesta. (OPH 2022) Sairaalassa onkin pohdittava, millaisin menetelmin ja kuinka suurelta osin lasten omia varhaiskasvatussuunnitelmia otetaan huomioon työskentelyssä. Esimerkiksi lyhytaikaisten potilaiden kohdalla tämä ei välttämättä ole perusteltua, mutta pidemmällä sairaalajaksoilla se voi olla ratkaisevaa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän yksikössä käytössä olevia yhteydenpitotapoja varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköihin:



4.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Lapsi joutuu sairaalaan usein yllättäen ja lapsen tilanne koskettaa koko perhettä. Yleensä vähintään toinen huoltajista on lapsen kanssa sairaalassa. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee olla aktiivinen ja aloitteellinen yhteistyön rakentamisessa huoltajien kanssa ja varmistaa molemminpuolinen ymmärrys keskusteluissa tarvittaessa tulkin avulla. Tavoitteena on luottamuksellisen suhteen luominen ja huoltajien asiantuntijuuden huomiointi lapsen tai perheen tilannetta koskevissa asioissa. On tärkeää kuulla huoltajia ja kunnioittaa heidän valintojaan ja päätöksiään sekä toisaalta antaa heille tietoa siitä, miten vahvistaa ja tukea lapsen sen hetkistä kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee myös kertoa huoltajalle yhteistyöstään lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikön kanssa.

Yhteistyön tarkoituksena on myös tukea lapsen ja huoltajan hyvinvointia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2022) mukaan varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun. Varhaiskasvatuksen opettajan osaamisesta on hyötyä lapselle myös silloin, kun huoltajan on hoidettava akuutteja asioita tai keskusteltava hoitohenkilökunnan tai erityistyöntekijöiden kanssa.

Kuvaa ja arvioi säännöllisesti tähän yksikössä käytössä olevia yhteydenpito- tai yhteistyötapoja lapsen huoltajan kanssa:



5 ARVIOINTI

Arvioinnilla konkretisoidaan ja havainnollistetaan pedagogista toimintaa sairaalan yksiköissä. Pedagogisen toimintasuunnitelman kirjoittaminen toimii työn dokumentoinnin ja arvioinnin välineenä. Tässä toimintasuunnitelmassa arviointi tehdään lukujen lopussa olevien kuvausten yhteyteen. Asetettuja tavoitteita arvioidaan säännöllisesti tarpeen mukaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on luoda käytänteet työn arvioinnille ja kehittämiselle sekä arvioida myös työn toteutumista ja vaikuttavuutta. Tärkeää on kirjata ja arvioida myös niitä tilanteita, joissa suunniteltua toimintaa ei pystytä toteuttamaan johtuen hoitotoimenpiteistä tai lapsen voinnista.

Sairaalassa järjestettävä kunnan varhaiskasvatus poikkeaa kunnan muusta varhaiskasvatuksesta henkilöstömäärältään, toimintaympäristöltään ja osittain myös työskentelytavoiltaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (OPH 2022) laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ytimessä on henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi. Arviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi pedagogisten suunnitelmien, kuten tämän toimintasuunnitelman, avulla tai varhaiskasvatuksen järjestäjän arviointilomakkeilla. Lisäksi jokaisen työntekijän ja työtiimin on osattava arvioida työn tavoitteiden toteutumista itsereflektion ja yhteisten keskusteluiden avulla. Varhaiskasvatuksen opettajien yhteinen suunnittelu-aika ja kokemusten jakaminen ovat myös arvioinnin työkaluja.

Arviointi kohdistuu muun muassa vuorovaikutukseen lasten ja perheiden kanssa sekä pedagogisiin työtapoihin, toiminnan sisältöön tai oppimisympäristöihin. Lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien arviointia huoltajien kanssa ei sairaalassa toteuteta samaan tapaan kuin muussa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettaja voi kuitenkin huoltajan toiveesta arvioida tämän kanssa varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja välittää tiedon lapsen omaan varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikköön. Sairaalan varhaiskasvatuksessa tulisikin yleisesti arvioida sairaalassa toteutuvan moniammatillisen yhteistyön ja lasten varhaiskasvatus- tai esiopetusyksikön kanssa tehdyn yhteistyön ja tiedonsiirron toteutumista.

Lähteet

Leijonaemot 2023. <https://leijonaemot.fi/nobab> (haettu 25.8.2023)

Kekkonen, M. & Rantanen, M. 2009. Varhaiskasvatus sairaalassa. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085501>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 | Opetushallitus (oph.fi)